

KUL HAKKI ATEŞTEN GÖMLEKTİR!

YAZAR: ALİ AYKAÇ

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ
عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

Şüphesiz Allah, adaleti, ihsanı ve akrabaya yardım etmeyi
emreder; hayasızlığı, fenalığı ve azgınlığı yasaklar.
Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir.

Nahl, 16/90.

iletişim : (0)541 934 3778

daha fazlası için: www.aliaykac.com

Bu içerik, yazarının izni olmadan kısmen veya tamamen kopyalanamaz ve
dağıtılamaz. İlgili yasağa aykırı hareket eden kişiler hakkında, 5846 sayılı Fikir ve
Sanat Eserleri Kanunu'na göre telif hakları kapsamında yasal işlem başlatılacaktır.

بِسْمِ اللَّهِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ

Hamd, **adaleti kâinatın temeli kılan**, zulmü hem kendi zatına hem de kullarına haram kılan, her bir insana doğuştan onur ve hak bahşeden **Allah'a** ﷺ mahsustur. Salât ve selâm, **insan haklarını, kul haklarını, hatta hayvanların ve çevrenin bile haklarını gözetmeyi** hayatının merkezine koyan, ümmetine adaletin ve hakkaniyetin en mükemmel örneklerini bırakan **Peygamber Efendimiz** ﷺ'e, ailesine, ashabına ve kıyamete kadar onun izinden giden bütün müminlerin üzerine olsun!

Pek Aziz ve Muhterem Müslümanlar,

İslam, yalnızca ibadetlerden ibaret bir din değildir; o, **insan ile Allah** ﷻ arasındaki hakları olduğu kadar **insan ile insan arasındaki hakları** da en hassas şekilde düzenlemiştir. İbadetler, kulun Rabbine karşı sorumluluklarını yerine getirirken; **kul hakkı**, kulun kullara karşı sorumluluğunu ifade eder. Ne var ki, Allah ﷻ kendi hakkını dilediğinde affedebilir; ama **kul hakkı, hak sahibinin affi olmadan bağışlanmaz**. Bu sebeple kul hakkı, **İslam hukukunda ve ahlakında en ağır sorumluluklardan biri olarak kabul edilmiştir**. Zira kul hakkıyla ahirette ilahî mahkemenin huzuruna çıkmak, sadece bir günah yükü değil; insanın ömrü boyunca işlediği tüm ibadetleri, kazandığı sevapları ve taşıdığı kurtuluş ümidini tehlikeye atmak anlamına gelir. **Hak sahibinin rızası olmadan bu borç ödenmiş sayılmaz ve affa uğramaz**. Böyle bir durumda kişi, kendi kazandığı sevaplarını hak sahiplerine vermek zorunda kalır; sevapları tükendiğinde ise onların

günahlarını yüklenir. İşte bu nedenle Yüce Allah ﷻ, insan ilişkilerinde adalet, iyilik ve hak gözetmeyi emretmiş; zulüm, haksızlık ve kötülükten şiddetle sakındırmıştır. Bu ilahî uyarı, kul hakkının ne kadar büyük bir sorumluluk olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’de Rabbimiz ﷻ şöyle buyurur:

إِنَّ اللَّهَ يُأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ
عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Şüphesiz Allah, adaleti, ihsanı ve akrabaya yardım etmeyi emreder; hayasızlığı, fenalığı ve azgınlığı yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir.”¹

Bu ayette geçen **adalet**, sadece Allah ﷻ’a kullukta değil; kulun kul ile olan ilişkisinde de ölçü ve dengeyi korumaktır. Zira bir kimse, namazını kılabilir, orucunu tutabilir, zekâtını verebilir; ancak **başkalarının hakkını gözetmediği takdirde**, yaptığı ibadetlerin ahirette hesabı çok çetin olacaktır.

Peygamber Efendimiz ﷺ, kul hakkının büyüklüğünü ashabına şu çarpıcı misalle anlatmıştır: ***“Müflis kimdir biliyor musunuz? Müflis, kıyamet günü namaz, oruç ve zekât ile gelir; fakat birine sövmüş, iftira etmiş, malını yemiş, kanını dökmüş, dövmüştür. Hak sahiplerine sevaplarından verilir,***

¹ Nahl, 16/90.

sevapları bitince onların günahları kendisine yüklenir ve cehenneme atılır.”²

Bu hadis, kul hakkının ahiretteki en çetin imtihanlardan biri olduğunu apaçık ortaya koyar. Burada dikkat çekici nokta şudur: **Hakkı yenilen kişi mümin, kâfir,³ günahkâr veya sâlih fark etmez; haksızlık kime yapılmışsa, onun hakkı kıyamet günü alınacaktır.**

İslam tarihimizde kul hakkı o kadar önemli görülmüştür ki, bir halife dahi olsa, hakkına girilen sıradan bir vatandaşın önünde hesap vermek zorunda kalmıştır. **Hz. Ömer (r.a) halifelik döneminde devletin malını izinsiz kullandığı iddiasıyla mahkemeye çıkarılması ve hâkim karşısında sıradan bir vatandaş gibi yargılanması, İslam’ın bu konudaki hassasiyetinin tarihî bir şahididir.⁴** Çünkü

² *Müslim, İmân, 59:* قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَتَذَرُونَ مِنَ الْمُفْلِسِ؟ قَالُوا: الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ. فَقَالَ: إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ، أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ، ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ

³ Kul hakkı, kişisel bir hak olduğu için, ister Müslüman ister gayrimüslim olsun herkesin buna riayet etmesi gerekir. Haksızlık yapan kim olursa olsun ahirette bunun hesabını verecektir. İmam-ı Âzam ve İmam Muhammed’e göre, bir Müslüman, gayrimüslim bir ülkede bulunsada dahi, yalnızca Müslümanların değil, gayrimüslimlerin mallarına da zarar veremez, onları aldatamaz. Çünkü İslam, hıyaneti, haksız kazancı ve ahlaksızlığı her yerde yasaklayan bir dindir.

İslam'da üstünlük makamla değil, **takvâ** ile ölçülür; haksızlık yapanın, yaptığı zulümden dolayı konumu ne olursa olsun hesap vermesi gerekir.

Kul hakkı, sadece maddî mallarla sınırlı değildir. **Bir gönlü kırmak, bir insanın onurunu zedelemek, emeğini karşılıksız almak, sözünde durmamak, emanete ihanet etmek** de kul hakkına girer. Hatta **zamanını çalmak, gereksiz yere meşgul etmek, insanların huzurunu bozmak** bile bu kapsamda değerlendirilmektedir. Çünkü İslam, **insanın sahip olduğu her nimeti bir hak olarak görür; mal, can, akıl, din ve nesil gibi temel haklar korunması gereken birer emanettir. Bunlara zarar verecek her teşebbüs kul hakkına girmektedir.** Bu yüzden, bir mü'min başkasına zarar verecek en küçük bir adımı atmaktan sakınmalı, **hak ihlâlinden doğacak ahiret hesabını daima göz önünde bulundurmalıdır.**

Şunu asla unutmayalım ki: Allah ﷻ, kendi hakkına karşı gelen kulunu dilediğinde affeder. Ancak kul hakkı, ta ki hak sahibi affedene kadar Allah katında bağışlanmaz. İşte bu yüzden, İslam âlimleri kul hakkını **Allah'ın affına giden yolu**

3 Hz. Ömer (r.a) bir gün hutbe irad ederken giydiği elbisenin kumaşının, devlet tarafından dağıtılan kumaş payından daha fazla olduğu fark edilir. Cemaatten biri, “Ya Ömer! Hepimize birer pay kumaş düştü, senin elbisen iki paya bedel, bu fazlalık nereden?” diye sorulur. Hz. Ömer hemen, “Oğlum Abdullah, kendi payını bana verdi, elbisemi ondan yaptım, fazlalık oradan” diye açıklama yapar. Yine de bir şahıs Hz. Ömer'i devlet malını izinsiz kullandığı iddiasıyla kadı Şüreyh'e şikâyet eder. Hz. Ömer, halife olmasına rağmen mahkemeye gider, davacı ile eşit şekilde oturur ve deliller sunulur. Sonuçta suçsuz olduğu anlaşılır, ama halkın gözü önünde yargılanması İslâm adalet anlayışının zirvesini gösterir.

kapatan perde olarak tanımlar. Bu perdeden geçebilmenin tek yolu, **dünyada iken helâlleşmek ve haksızlıkları telafi etmek, aramızdaki meseleleri bu dünyada hâlâ telafisi mümkün iken halledebilmektir.**

Şimdiye kadar ele aldığımız hususlar, kul hakkının **genel çerçevesini** ortaya koymaktadır. Ancak kul hakkı meselesi, hayatın her alanında karşımıza çıkan geniş ve derin bir konudur. **Evimizde aile fertlerimizle olan ilişkilerimizden, iş yerindeki ticari faaliyetlerimize; sokakta yürürken sergilediğimiz davranışlardan, sosyal hayatımızdaki iletişim biçimimize kadar** her an, farkında olarak veya olmayarak kul hakkıyla yüz yüze gelebiliriz. Bu sebeple, konuyu daha somut bir şekilde kavrayabilmek için **sosyal hayatta, aile içinde ve ticaret hayatında kul hakkı** meselesini ayrı ayrı ele almak hem farkındalığımızı artıracak hem de günlük yaşamda daha dikkatli olmamıza vesile olacaktır.

Sosyal Hayatta Kul Hakkı

İnsan, fitratı gereği **toplumsal bir varlıktır**. Yalnız başına yaşayamaz; komşusu, arkadaşı, meslektaşı, mahalle esnafı, öğrencisi, hocası, yaşlısı ve genciyle sürekli bir etkileşim içerisinde. İşte bu etkileşim, **birbirimizin üzerinde zamanla haklar** oluşturur. İslam, sadece Allah ﷻ ile kul arasındaki hakları değil; **insanların birbirine karşı olan haklarını da titizlikle korumayı** emretmiştir. Zira kul hakkı, **Allah ﷻ tarafından affedilmeyecek kadar ciddi bir meseledir**; ancak hak sahibi affederse ortadan kalkmaktadır.

Bir Müslüman olarak günlük hayatımız, inanan–inanmayan, günahkâr–dindar fark etmeksizin farklı insanlarla sürekli etkileşim içinde geçtiği için, **kul hakkı ihlallerinin en sık yaşandığı alan toplumsal hayattır.** Bir mü'minin başka bir mü'mine karşı sorumluluğu, sadece maddî zarar vermemekle sınırlı değildir; **onun haysiyetini, onurunu ve gönlünü korumak** da bu sorumluluğun önemli bir parçasıdır. Bu sebeple, **sosyal hayatta kul hakkı, bir Müslümanın en çok dikkat etmesi gereken konuların başında gelir.** Zira kişi, çoğu zaman bilmeden, farkına varmadan veya hafife alarak kul hakkını ihlâl edebilir. **Bu nedenle her söz ve davranışımızda, karşımızdakinin hakkını gözetmeyi bir iman sorumluluğu olarak görmeliyiz.** Rabbimiz ﷻ, bu hususta şöyle buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ
وَلَا نِسَاءٌ مِّنْ نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ
وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ

***“Ey iman edenler! Bir topluluk, diğerini alaya almasın;
belki onlar kendilerinden daha hayırlıdır.
Kadınlar da başka kadınları alaya almasın;
belki onlar kendilerinden daha hayırlıdır.
Birbirinizi ayıplamayın, kötü lakaplarla çağırmayın.”***⁵

⁵ Hucurât, 49/11.

Gıybet, iftira, alay, hakaret, küçümseme, yalan şahitlik yapmak gibi davranışlar, **sosyal kul hakkı ihlallerinin** başlıcalarıdır. Peygamber Efendimiz ﷺ gıybeti, ölmüş kardeşinin etini yemekle kıyaslamış ve **“Sizden biri, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz.”** ⁶ ayetini okuyarak bunun ne kadar iğrenç bir günah olduğunu bizlere anlatmak istemiştir.

Günümüzde içerisinde bulunduğumuz değişen ve gelişen dünyada **sosyal medya kullanımı kul hakkı ihlallerinin yeni bir alanı haline gelmiştir.** Bir insanın izni olmadan onun özelini paylaşmak, iftira niteliğinde yorumlar yapmak, sanal ortamda hakaret etmek, yüz yüze yapılsa büyük günah olan her şeyin ekrana taşınmış hâlidir. Unutulmamalıdır ki, dijital mecrada işlenen kul hakları da ahirette hesaba dâhildir.

Ailede Kul Hakkı

Aile, kul hakkı konusunda en çok ihmal edilen fakat en hassas alanlardan biridir. İnsan, bazen dışarıda yabancılara gösterdiği nezaketi kendi evinin içinde göstermekten geri durur. Oysa eşler arasında adaletsizlik yapmak, çocuklar arasında ayrımcılığa düşmek veya anne-babanın gönlünü kırmak doğrudan kul hakkına girmektedir. Aile içinde ihmal edilen ya da önemsenmeyen her hak, zamanla kişinin toplum hayatına da yansır ve bu

⁶ *Hucurât, 49/12.* أَيْحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ

durum daha geniş çapta toplumsal kul hakkı ihlallerine zemin hazırlar. Bu nedenle kul hakkı hassasiyeti, önce evin içinde başlamalı ve oradan topluma yayılmalıdır.

Aile, insanın ilk sosyalleştiği, milli ve mânevî değerleri öğrendiği ve hak kavramıyla tanıştığı en temel kurumdur. **Eşlerin birbiri üzerindeki hakları, anne-babanın evlat üzerindeki hakları, evladın anne-baba üzerindeki hakları, kardeşler arasındaki haklar...** Bunların hepsi, İslam'da **kul hakkı** kavramının en hassas ve en önemli alanlarından biridir. Çünkü **aile içindeki hak ihlalleri çoğu zaman önemsenmez ve evin mahremiyeti içinde gizli kalır.** Ancak unutulmamalıdır ki, **mahşer günü geldiğinde Allah ﷻ katında bu hakların her biri tek tek ortaya çıkarılacak ve hesabı sorulacaktır.** Dünyada kimsenin bilmediği, gizli kalmış en küçük bir haksızlık bile o gün açığa çıkacak, hiçbir hak karşılıksız bırakılmayacaktır.

Kur'ân-ı Kerîm'de, **aile içindeki haklara riayet emredilmiş, aile bağlarını koparmak ve zulmetmek şiddetle yasaklanmıştır.** Cenâb-ı Hak ﷻ şöyle buyurur:

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ
وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ
وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا

***“Allah’a ﷻ ibadet edin, O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın.
Anne-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın
komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki dosta, yolcuya ve***

*elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz Allah ﷻ,
kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez.”⁷*

Evlilik, yalnızca iki insanın bir araya gelmesi değil; aynı zamanda bir hak ve sorumluluk sözleşmesidir. **Eşler, birbirlerinin canına, malına, onuruna ve gönül huzuruna karşı sorumludur.** Peygamber Efendimiz ﷺ, eşlerin haklarına riyeti kişideki imanın olgunluğuyla ilişkilendirmiştir: **“Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olanınızdır.”⁸**

Bir erkeğin eşine karşı sevgisiz, ilgisiz ve kırıci davranması; bir kadının ise eşinin güvenini zedeleyecek tutumlar sergilemesi, doğrudan kul hakkı ihlalidir. Örneğin, bir eşin diğerine ait mahrem sırları ifşa etmesi, bu sırları çekirdek aile sınırlarının dışına —yakın akrabalara veya daha geniş çevrelere— taşınması, evin rızkını savurganca harcaması ya da aile bireylerini sevgi ve ilgi yoksunluğuna mahkûm etmesi, **mağşer günü mutlaka hesabı verilecek haklar** arasında yer alır.

Aile içinde en yüce konuma sahip olan **anne-baba hakkı**, Kur’ân-ı Kerîm’de Allah’a ﷻ kulluktan hemen sonra zikredilmiş, bu hak ibadetin hemen ardında gelen en büyük sorumluluk olarak gösterilmiştir. Nitekim Yüce

⁷ Nisâ, 4/36.

⁸ Tirmizî, Menâkıb, 63. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ.

Rabbimiz, **“Rabbin, yalnızca Kendisine kulluk etmenizi ve anne-babanıza iyilik yapmanızı emretti”**⁹ buyurulmuştur.

Bu âyette, Allah’a ﷻ yalnızca ibadet edilmesi emredildikten hemen sonra anne-babaya iyilik emrinin zikredilmesi, bu vazifenin büyüklüğünü ve Allah katındaki değerini açıkça ortaya koymaktadır. Başka âyet ve hadislerde de Allah’a kulluk ile anne-babaya iyilik yan yana zikredilerek bu sorumluluğun önemi pekiştirilmiştir. Peygamber Efendimiz ﷺ bir hadisinde, en faziletli amelleri **“vaktinde kılınan namaz, anne-babaya iyilik ve Allah yolunda cihad”** olarak sıralamış¹⁰; bir başka hadisinde ise en büyük günahları **“Allah’a ortak koşmak, anne-babaya âsi olmak ve yalan şahitlik yapmak”** şeklinde belirtmiştir.¹¹

Müfessir Fahreddin er-Râzî, âyet ve hadislerde Allah’a ﷻ itaat ile anne-babaya iyilik vecibelerinin yan yana zikredilme sebeplerini şu şekilde özetler:

1. **İnsanın maddî ve manevî gelişmesinde** en büyük katkı, Allah’ın ﷻ lütuf ve nimetlerinden sonra, anne-babanın fedakârlıklarıdır.
2. **Çocuğun varlık sahasına çıkmasının** hakiki sebebi Allah ﷻ, zahirî ve hukukî sebebi ise anne-babadır.

⁹ *İsrâ, 17/23. وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا*

¹⁰ *Buhârî, Edeb, 1; Müslim, Îmân, 137.*

¹¹ *Buhârî, Edeb, 6; Müslim, Îmân, 143-144.*

3. Allah ﷻ, nimetlerini karşılıksız verdiği gibi, anne-baba da çocuklarının ihtiyaçlarını hiçbir karşılık beklemeden karşılar.
4. Allah ﷻ, günahkâr kullarına bile nimet verdiği gibi, anne-baba da asi evlatlarına dahi desteğini sürdürür.
5. Allah ﷻ, kullarının iyiliklerinden memnun olup karşılığını fazlasıyla verdiği gibi, anne-baba da çocuklarının imkanlarının gelişmesine yardım eder ve bundan sevinç duyar.

Tüm bunlar, anne-baba hakkının basit bir ahlâk kuralı değil; Allah’a ﷻ kullukla aynı derecede önemli hem dünyada hem de âhirette sonuçları olan büyük bir sorumluluk olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Buna rağmen günümüzde bazı insanlar, anne-babalarının kalbini kırmayı sıradan bir mesele olarak görmekte; anne-baba ile tartışmayı “olur böyle şeyler” diyerek gençliğe veya kendi haklılık iddiasına bağlamakta, aile içinde sarf edilen kırıcı sözleri ise “bir öfke anı” bahanesiyle meşrulaştırmaktadır. Oysa kırılan kalplerin onarılması her zaman mümkün olmayabilir. Bu sebeple aile içindeki kul hakkı, üzerinde en çok hassasiyet göstermemiz gereken konuların başında gelir. Çünkü toplumdaki ahlâkî yozlaşma ve kul hakkı ihlalleri, çoğu zaman aile kurumunda “olur böyle şeyler” denilerek hafife alınan veya “bir anlık öfke” bahanesiyle geçirtilen tutum ve davranışlarla başlayan durumlardan oluşagelmıştır.

Unutmayalım ki anne-babanın hakkı İslam'da son derece büyüktür. Evladın, onları küçük görmek, ihtiyaçlarını görmezden gelmek veya kalplerini kırmak gibi davranışları ağır bir kul hakkıdır. Peygamber Efendimiz ﷺ şöyle buyurur: ***“Rabbin rızası, anne-babanın rızasındadır; Rabbin gazabı, anne-babanın gazabındadır.”***¹² Zira anne-babanın kalbini kazanmak, aslında Allah'ın rızasını kazanmanın en kestirme yoludur.

Ticarette Kul Hakkı

Ticaret, kul hakkının en açık şekilde ihlal edilebildiği alanlardan biridir. İslam, ticareti teşvik etmiş, ama doğruluk ve güven esasına bağlamıştır. **Ölçüde ve tartıda hile yapmak, malın kusurunu gizlemek, fahiş fiyatla aldatmak, sözleşmeye uymamak** hep kul hakkına girer. Kur'ân'da bu konuda sert bir uyarı vardır:

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ
وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ

***“Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline!
Onlar, insanlardan ölçerek aldıklarında tam ölçerler;
fakat onlara vermek için ölçtüklerinde eksik yaparlar.”***¹³

¹² Tirmizî, Birr, 3. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: رِضَا الرَّبِّ فِي رِضَا الْوَالِدِ، وَسَخَطُ الرَّبِّ فِي سَخَطِ الْوَالِدِ

¹³ Mutaffifîn, 83/1-3.

Peygamber Efendimiz ﷺ ticaretin ahlâkî boyutuna dikkat çekerek dürüstlüğün değerini en yüce şekilde ifade etmiştir. Nitekim şöyle buyurmuştur: ***“Dürüst ve güvenilir tacir, peygamberler, siddîklar ve şehitlerle beraberdir.”***¹⁴

Bugün ticarete yapılan hile, yalnızca pazarda tartıdan veya ölçüden çalmakla sınırlı değildir. Bir işverenin, işçisinin maaşını sebepsiz yere geciktirmesi veya emeğinin karşılığını eksik vermesi; bir memurun, görevini ihmal ederek hizmet bekleyen insanları mağdur etmesi; bir esnafın, müşteriye bilerek yanlış bilgilendirmesi ya da kusurlu malı kusursuz gibi göstermesi, hep ticari kul hakkı kapsamındadır. Ticarete kul hakkı, sadece ekonomik bir mesele değil; ahiret hesabını doğrudan ilgilendiren ağır bir imtihandır.

İslam’da kul hakkı, yalnızca bu dünya düzenini korumak için konulmuş bir hukuk meselesi değil, ahiretteki en ağır hesap konularından biridir. Bu sebeple âlimler, kul hakkının manevî boyutunun anlaşılmasını, imanın kemali için zorunlu görmüşlerdir. Çünkü kul hakkı, affı yalnızca hak sahibine bırakılmış tek günah türüdür. Allah ﷻ, kendisine karşı işlenen günahları dilerse affeder; fakat bir kulun hakkı gasp edilmişse, o hakkın ödenmesi ahirette kaçınılmazdır. Bu yüzden kul hakkı, yalnızca dünyadaki

¹⁴ Tirmizî, Büyû’, 4. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ

düzeni değil, ahiretteki hesabı da doğrudan etkiler. Allah ﷻ'ın huzuruna kul hakkı ile gitmek, sevaplarımızın hak sahiplerine aktarılması ve günahların bize yüklenmesi anlamına gelir.

Peygamber Efendimiz ﷺ bu gerçeği şu hadis-i şerif ile haber verir: ***“Kıyamet günü, mutlaka haklar sahiplerine verilecektir; hatta boynuzsuz koyun, boynuzludan hakkını alacaktır.”***¹⁵

Bu hadis, kul hakkının sadece insanlar arasında değil, hayvanlar arasında bile geçerli olduğunu göstermektedir. Ahiretteki mahkeme öyle bir mahkemedir ki, orada ne para ne nüfuz ne de makam geçerlidir; tek geçerli değer, sevaplardır. Eğer sevaplar, hak sahiplerine ödenecek hakları karşılamazsa, bu kez onların günahları size yüklenir. Bunu da yine Peygamber Efendimiz ﷺ'in şu hadis-i şerifinden öğrenmekteyiz.¹⁶

¹⁵ *Müslim, Birr, 60.* قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَتُؤَدَّنَ الْحُقُوقُ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ

¹⁶ *Müslim, Îmân, 59:* قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَتَدْرُونَ مَنِ الْمُفْلِسُ؟ قَالُوا: الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ. فَقَالَ: إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ، أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ، ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ

Kul hakkı, ahirette terazinin kefesini ağırlaştıran veya boşaltan en hassas imtihan konularından biridir. Dünyada çoğu zaman küçük gördüğümüz bir bakış, hafife aldığımız bir söz, farkında olmadan geciktirdiğimiz bir borç... Belki de kıyamet günü bütün amellerimizin önüne geçecek, bizi mahcup edecek. O gün ne nüfuz ne mal ne de dostluk fayda verecek. Herkes kendi hesabının derdine düşecek. Kur'ân-ı Kerîm bu gerçeği şöyle hatırlatır:

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

“O gün ne mal fayda verir ne evlat; ancak Allah’a selim bir kalple gelen kurtulur.”¹⁷

Unutma ki, kul hakkı öyle bir borçtur ki, ödenmeden cennetin kapısından girilemez. Peygamber Efendimiz ﷺ, bunun ahiretteki şiddetini bizlere defalarca hatırlatmış ve şöyle buyurmuştur: ***“Kimin üzerine kardeşinin haysiyeti veya malı konusunda bir hak varsa, dinar ve dirhemin bulunmadığı kıyamet günü gelmeden önce, bugün helalleşsin.”¹⁸***

¹⁷ Şuarâ, 26/88-89.

¹⁸ Buhârî, Mezâlim, 10. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَخِيهِ مِنْ عَرَضِهِ أَوْ مِنْ شَيْءٍ، فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ، قَبْلَ أَنْ لَا يَكُونَ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ، إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أُخِذَ مِنْهُ بِقَدَرٍ مَظْلَمَتِهِ، وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِهِ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ

Belki Őimdi dűŐűndűğűműzde, hakkına girdiğimiz bir komŐu, gűnlűnű kırdığımız bir dost, emeğini gűrmezden geldiğimiz bir çalıŐan aklımıza gelebilir. Belki de Őimdi bu kiŐilerle yűz yűze gelip űzűr dilemek, helallik istemek, nefsimize ağır gelebilir ama bilmemiz gerekiyor ki, **dűnyada edilen bir ‘‘Hakkını helal et’’ sűzű, ahirette verilecek binlerce sevaptan daha hafif ve kolaydır. Çűnkű ahirette para, mal veya makam geçerli olmayacak, tek űdeme aracı sevaplarımız olacaktır.**

Allah’ım! Bizleri, kul hakkına riayet eden, kimsenin malına, canına, onuruna el uzatmayan kullarından eylesin! **Rabbimiz!** Bizleri, Peygamber Efendimiz ﷺ’in ‘‘Műslűman, elinden ve dilinden diğerk Műslűmanların emin olduğuk kimsedir’’ hadisine uygun yaŐayanlardan eylesin!

وَأٰخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ , **الفاتحه**